

MIT NÉZZÜNK MEG?

MAGYAR KINCSEK

Mányoki a Szépművészeti Muzeumban

A Szépművészeti Múzeum új szerzeményeinek kiállítása legutóbb egy érdekes festményrel gyarapodott. Férfi-arckép. Nagyurat ábrázol, a XVIII-ik század első harmadában divatos fejhez simuló fehér parókában. A nagyur, akit az arcképen látunk, uralkodó és hadvezér is. Hermelins szegélyű kék bársonypalástját fölhajtotta a festő és alatta acélvértet csillog. Drágakövel kirakott éremrendek pompáznak a kék paláston. S a bársonynak, hermelinnak, a skofiumnak, a drágaköves éremrendeknek és csatoknak, a fényes páncélnak mintegy a tetején, a zűrzavaros pompából kiemelkedve, egy férfifej néz nyugodtan, önmagával elégedetten, hatalma és gazdagsága tudatában kissé gögősen is a kései plebejusokra, akik a muzeumi teremben megállnak előtte. Hosszukás, husos arcába keményen rajzolódik bele az egyenes rajz, keskeny orr és energikusan, széles ívben a sötét szemöldök.

A kép III. Ágost szász és lengyel király arcképe, a festője pedig magyar művész, Mányoki Ádám. Ezt a művészt itthon leginkább II. Rákóczi Ferencről festett arcképe után ismertük. Könyvcink a magyar festőművészek egyik őst tisztelték benne és Kupeczky Jánossal szokták együtt emlegetni. Kettejük közül Kupeczky volt a híresebbik. Mányokiról kevesebb híriünk maradt. De Kupeczkyról ma már tudjuk, hogy, noha magyar földön született, a pozsony megyei Bazinban, de csehek voltak a szülei s ő maga huszita hiten halt meg. Nem úgy Mányoki. Ő is gyermekkorában származott el Magyarországból és életének háromnegyed részét idegenben töltötte; ott is halt meg. De hazájával soha meg nem szakadt az összeköttetése, s bár idegen nyelveken is megtanult, nyelvében és írásában végig magyar maradt. Egy jóval későbbi művésztársára emlékeztet ebben, a tizenkilencedik századi Zichy Mihályra. Ebben és egyebekben is. Mind a ketten külföldi uralkodók udvarában töltötték életüket. Udvari festők voltak. Zichy Mihály I. Miklós és II. Sándor cáré, Mányoki előbb II. Ágost királyé, azután annak fiáé, III. Ágosté.

Az udvari festő kenyere

Az udvari festő kenyere nem mindig lágy, nem is mindig jóízű kenyér. Zichy Mihály, aki érzése szerint igazi, grandseigneur volt, sokszor keserűnek érezte. Keserűnek, mert tehetségéhez nem méltó munkákkal kellett megszolgálnia és mert minden udvar intrikák szövőműhelye, benne a művész sorsa sokszor megalázás. Mányoki nem volt annyira finnyás művész, mint Zichy. Más korban is élt, szerényebb köröket is nevelkedett. Az apja sokgyermekes szegény prédikátor volt, aki a háború püszítései elől menekülni volt kénytelen és boldognak mondhatta magát, mikor tizenkét esztendős Ádám fiát örökbe fogadta egy német ur s otthon azután kitaníttatta a képzés nemes művészetére. Már negyvennégy éves elmúlt, amire sikerült elérnie, hogy II. Ágost, a história Erős Ágostja, udvari festőjének nevezze ki. Azt a kenyeret, amely ezzel a címmel és a belőle következő munkákért járt, ő sem érezhetle magát jóízűnek.

Az udvari festőnek a drezdai királyi udvarban az a feladat jutott, hogy rendre megörökítse a királyi kegyencenőit. A puritán érzésű Mányoki egész galleriáját volt kénytelen megfesteni II. Ágost kedvelt hölgyeinek. Hírhedt galleria: Königsmarck Auróra grófnő, Lubomirska hercegnő, Cosel grófnő, Dönhoff grófnő. A kor ragyogó szépségei, nem egyszer ritka szellemi képességu nők, de többnyire intrikusok és léhák, a szegénység, a nyomoruság szenvedései iránt érzéketlenek. Mindenikük megkóstolta a ragyogás és hatalom édessége után a lechanyatlás keserűségét. Mindenikük volt fönn és lenn is, olyan lenn, ahonnan többé nincsen fölemelkedés. Erős Ágost hamar ráunt nőire és gyorsan tudott rajtuk. Férjhez adta őket előkelő alattvalóhoz, ugyahogy gondoskodott jövőjükéről. Arcképeiket az udvar szépeinek tógás galleriájába.

Önérzetes és becsületes művészek az ilyen légkörben élni nem lehetett valami nagy kielégülés. Mányoki panasza — ha ugyan panaszkodott a sorsnak — nem maradtak ránk. Hogy nem jól érezte magát a drezdai udvarban, arra inkább csak következtetni lehet abból, hogy amint alkalom kínálkozott rá, visszakérdezte a hazájába: *Fiatalkorában II. Rákóczi Ferencnek volt udvari festője, s gazdáját Danzigig még önkéntesen magenyhült itthon a kurucok üldözése és*

Rákóczi elmenekült hivei haza szállingóztak, Mányoki Ádám is hazafelé vette útját. Itthon még élt az apja és szeretettel várták testvérei. Hét évet töltött itthon s közben hasztalanul igyekezett új tulajtonosoktól visszaperelni családjának elkobzott birtokait. Néhány arcképmegrendelést kapott itthon, de sokkal kevesebbet, semhogy jövőjét biztosítottnak láthatta volna. Magyarországon a művészetnek abban az időben még nem volt semmi becsülete sem.

Mig itthon a lábát megvetni igyekezett, Drezdában elvesztette az állását. S mikor hét szentend múltán csalódottan visszatért Németországba, mindent elülről kellett kezdenie. Az udvari festőségről sokáig szó sem lehetett. Helyét mások foglalták el. Közben meghalt II. Ágost és fia lépett a helyébe. III. Ágost sem vetette meg a női nemet, de kegyenceit, akikkel maga helyett két országának ügyeit intéztette, a férfiak neméből válogatta. Mányoki megtalálta a hozzájuk vivő utat. Megfestette egyiküknek, Sulkowski grófnak gyermekeit, s a grófné attól fogva meglehetősen szószóloja lett férjének. Ugyanígy vette be a másik hatalmas kegyencet is, Brühl grófot. S így történt, hogy 1737-ben végre újra megkapta az udvari festői címet és stalumot. Elég későn. Már hatvannégy éves volt. S első feladatul a király képmásának megfestése jutott neki.

A király arcképe

Ez a kép néz most reánk az új szerzemények első termének faláról. Nagy, merevképi férfi. Akik életét megírták, puha embernek jellemzik III. Ágostot. Két országa, a kormányzás dolgai nem érdekelték. A nők is módjával, bár a „kegyencnök“ képgyűjteményét ő is meggyarapította néhány arcképpel, szegény Mányoki Ádám munkáival. Annál lelkesebben érdeklődött az irodalom, a művészet és főként a zene dolgai iránt. Drezda későbbi nagyszerű zenei életének — a nagyhirű drezdai operának is — ő vetette meg az alapját. Ő is szeretett építtetni, mint az apja, de azonfelül nagy képgyűjtő is volt, korának egyik legnagyobb gyűjtője. Mind-ebből kevés fejeződik ki az arcképén. Mányoki az uralkodót és hadak urát, a fenséges és egyben félelmetes páncélos vitész igyekezett rajta kidolgozni. Arcának kifejezésébe önmaga művészetében szokatlan erőt vitt bele, valami olyan határozottságot, amely hiányzik például Mányoki eddigi főművének tekintenünk. De persze nem ismerjük külföldön maradt munkáit, sem azokat, amelyeket Lázár Béla példás szorgalommal fölkerest és közzétett Mányokiról írt gazdag anyagi monográfiájában, sem azokat, amelyek még ismeretlenül lappanganak. A fénykép után készült reprodukciók csak sejtetik egyik-másik arcképének nagy kvalitásait.

Az öreg művész tragédiája

III. Ágost nem mutatott nagy hálát kitűnő arcképért. A fejedelmet kegyből vajmi kevés csöppent Mányokinak. Művésztársai megbecsülték, de kenyér egyre kevesebb és egyre bizonytalanabban jutott neki. Jóságú, könnyen hívő gyermeki lelke volt. A szatmári béke után, mikor Rákóczi hivei külföldre menekültek és Németországban nagy nyomoruságba kerültek, a fejedelem udvari piktora a maga keveséből szívesen segített megszorult honfitársain. Mikor később maga is bajba jutott, s adósai újra elhíjjezkedtek otthonukban, hasztalan kérte vissza a kölcsönadott pénzt. Drezdában is sokan visszaéltek az öregedő művész hiszékenységével.

Szomorú lett az öregsége. Hetvenöt éves korában (1748-ban) nyugdíjazták. Havi 79 tallért és 4 garast szabott ki nyugdíjával felleges gazdája. De ezt a csekély pénzt nem kapta meg pontosan és gyakran nyolc-kilenc havi nyugbérével volt hátralékban a kincstár. Azokból a karsint összegekből tengette életét, melyeket bírónai előlegeztek a nyugdíj követelésére. Mikor nyolcvannégy éves korában meghalt, hagyatékában egy fillérvnyi készpénzt sem találtak. Temetése költségére az ügyvédje előlegezett husz tallért. Ugy számított, hogy a hagyaték értékesítésekor visszakapja. De kiderült, hogy az adósságok és terhek összege nagyobb volt a hagyaték értékénél.